

Oskar KIERCZ

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

WYKORZYSTANIE PŁATNOŚCI ELEKTRONICZNYCH PRZEZ MIESZKAŃCÓW POWIATU NOWOSĄDECKIEGO

Streszczenie

Celem artykułu jest próba weryfikacji zakresu i skali wykorzystania płatności elektronicznych przez mieszkańców powiatu nowosądeckiego. Badanie zostało zrealizowane przy pomocy elektronicznych ankiet responsywnych, na które odpowiedziało 67 osób. Dane zbierane były w dniach 10-17 sierpnia 2018 roku.

W empirycznej części artykułu zaprezentowano stan rynku e-płatności w powiecie nowosądeckim i przedstawiono czynniki jego rozwoju w kontekście raportu *Płatności cyfrowe 2017*.

Słowa kluczowe: płatności elektroniczne, e-płatności, cyfrowa gospodarka, społeczeństwo informacyjne.

Summary

The purpose of the article is an attempt to verify the scope and scale of using electronic payments among the Nowy Sącz district inhabitants. The research was carried out by means of electronic responsive surveys, which were answered by sixty-seven people. The data was gathered between the 10th and the 17th of August 2018.

The empirical part of the article presents the condition of the e-payment market in the Nowy Sącz district as well as the factors concerning its development in the *Electronic payment 2017* context.

Key words: electronic payments, e-payments, digital economy, information society.

Wprowadzenie

Zastępowanie tradycyjnych form płatności, opartych na gotówce oraz papierowych instrumentach obrotu bezgotówkowego, przez płatności elektroniczne¹ stało się trendem niemal na całym świecie. Nowoczesne technologie informatyczne i telekomunikacyjne stwarzają ogromne możliwości podniesienia sprawności i bezpieczeństwa oraz obniżenia kosztów realizacji płatności. Dzięki ich zastosowaniu można obserwować rozwój wielu innowacyjnych instrumentów płatniczych, które w niezwykle krótkim czasie zaczęły odgrywać ważną rolę w wiodących gospodarkach świata (Polasik, Maciejowski, 2009, s. 13).

W obliczu dokonującej się w zawrotnym tempie cyfryzacji niezwykle istotne jest podejmowanie badań, opisujących wszelkie przejawy rozwoju gospodarki elektronicznej oraz społeczeństwa informacyjnego. Analizy te powinny być realizowane nie tylko w aspekcie globalnym, ale również na poziomie lokalnym. Mając na uwadze ten fakt, celem artykułu

¹ Płatności elektroniczne, zwane także e-płatnościami, to płatności dokonywane za pośrednictwem Internetu. Obejmują one wszystkie operacje finansowe dokonywane na odległość przy użyciu urządzeń elektronicznych, takich jak: komputery, telefony komórkowe i tablety. Płatności elektroniczne mogą być realizowane różnymi kanałami: poleceniami przelewu, kartami płatniczymi lub za pośrednictwem dostawców płatności elektronicznych. W większości przypadków są one odwzorowaniem tradycyjnych metod płatności – jak płatność przelewem lub kartą płatniczą – dostosowanych do specyfiki Internetu. Podstawą ich działania jest dostawca usług płatniczych (PSP), pośredniczący między bankiem klienta dokonującego zakupu a sprzedawcą lub pośredniczący tylko między stronami transakcji (Chinowski, 2013, s. 5).

jest próba weryfikacji zakresu i poziomu wykorzystania płatności elektronicznych przez mieszkańców powiatu nowosądeckiego. Mówiąc ściślej, celem tego badania jest określenie, ilu mieszkańców powiatu nowosądeckiego kupuje oraz płaci elektronicznie (w tym mobilnie), jakie są najpopularniejsze wśród nich produkty finansowe i transakcyjne, za pomocą jakich sposobów płatniczych kupują oni w Internecie oraz z jakich form płatności mobilnych korzystają. Istotna jest również próba weryfikacji stanowiska analizowanej grupy respondentów na temat „płatności przyszłości”, m.in. kryptowalut oraz wycofania gotówki.

W badaniu posłużono się metodą ankietową, a wzięło w nim udział 67 osób zamieszkujących teren powiatu nowosądeckiego. Badanie zostało zrealizowane na wzór badań prowadzonych przez Izbę Elektronicznej Gospodarki, czyli przy pomocy elektronicznych ankiet responsywnych, udostępnionych na stronach www oraz w wysyłce mailowej. Dane zbierane były w dniach 10-17 sierpnia 2018 roku.

Mając na uwadze niewielką liczebność badanych (67 osób), wyniki badań własnych stanowią jedynie próbę spojrzenia na temat płatności elektronicznych w powiecie nowosądeckim przez pryzmat rezultatów raportu *Płatności cyfrowe 2017*. Autor ma świadomość, że przyjęta do badań próba nie uwzględnia odpowiedniej liczby osób. W związku z tym należy zachować ostrożność w interpretacji uzyskanych wyników.

1. Znaczenie płatności bezgotówkowych na rozwój gospodarczy

Istnieją dwa główne powody, dla których w ostatnich latach rośnie znaczenie płatności bezgotówkowych i spada znaczenie płatności gotówkowych w gospodarce Polski oraz innych krajów. Pierwszy to rozwój technologii, który pozwala na automatyzację i cyfryzację procesów płatniczych. Drugim jest dążenie przedsiębiorstw i konsumentów do ograniczenia kosztów dokonywania płatności za dobra i usługi, a także innych transakcji. Obserwowane zmiany wiążą się z szybszym, wygodniejszym, tańszym i bezpieczniejszym dokonywaniem płatności. Przyczynia się to do redukcji kosztów transakcyjnych w gospodarce oraz zwiększa sprawność obrotu towarami i usługami (Neneman, 2014, s. 7).

Na zlecenie organizacji wydającej karty płatnicze Visa agencja ratingowa Moody's Analytics przyjrzała się temu, jak płatności elektroniczne oddziałują na gospodarkę. Weryfikacji została poddana sytuacja w 70 krajach świata. Według raportu Moody's pt. *Wpływ płatności elektronicznych na wzrost gospodarczy* (www.visa.com/moodysanalytics, dostęp: 22.07.2018), Polska znalazła się w gronie krajów, które w największym stopniu czerpią korzyści płynące z popularyzacji płatności elektronicznych. W latach 2011-2015 polska gospodarka uzyskiwała średnio 0,2 punktu procentowego dodatkowego wzrostu PKB dzięki zastępowaniu gotówki transakcjami elektronicznymi. Na skutek zwielokrotnienia skali obrotu bezgotówkowego powstawało w Polsce średnio ponad 30 tys. nowych miejsc pracy rocznie. Spora część z nich to etaty w branżach związanych z tworzeniem systemów e-płatności, tj. z innowacjami, w tym technologiami informatycznymi (utrzymanie środowiska IT, specjaliści od bezpieczeństwa IT, programiści itp.). Wedle Moody's rozwój płatności elektronicznych wpływa pozytywnie na stabilność otoczenia biznesowego, stan finansów państwa, a także redukcję szarej strefy (z jej nierejestrowanymi transakcjami gotówkowymi). W związku z tym wzrastają wpływy podatkowe do budżetu. Minimalizowane są także koszty związane z obsługą gotówki. Płatności elektroniczne stanowią istotną determinantę wzrostu zatrudnienia, konsumpcji, produkcji i produktu krajowego. W krajach, w których liczba płatności elektronicznych rosła najszybciej, ich wpływ na wzrost gospodarczy był największy. Wykorzystanie kart płatniczych przyczyniło się do zwiększenia PKB w Polsce i Australii – średnio o 0,19% rocznie, w Irlandii

o 0,20%, w Argentynie, Chile i Zjednoczonych Emiratach Arabskich o 0,23%, a na Węgrzech o 0,25%. Z omawianych w analizie krajach wykorzystanie kart płatniczych przyczyniło się w największym stopniu do zwiększenia PKB w Rosji (średnio aż o 0,33%). W większości krajów powszechność stosowania kart płatniczych zwiększała się bez względu na stan gospodarki. W analizowanych krajach, według ekspertów Moody's Analytics, wzrost udziału o jeden procent płatności elektronicznych w całości wydatków konsumpcyjnych ludności powoduje przeciętny roczny wzrost spożycia dóbr i usług o ok. 104 mld dol. amerykańskich. Rozpatrując wariant niezmienności innych czynników, korzystanie z kart płatniczych generuje średnie przyrosty PKB o 0,04% w ciągu roku.

W kontekście rozwoju płatności elektronicznych autorzy badania zalecają, aby na poziomie makroekonomicznym władze państwowe wzmacniały wzrost konsumpcji, sprzyjały tworzeniu rozwiniętego systemu finansowego i przede wszystkim ograniczały do niezbędnego minimum krępujące przepisy.

2. Rynek płatności elektronicznych w Polsce

Sukces przedsiębiorstw działających w sektorze bankowym zdeterminowany jest aktualnie przez umiejętność podążania za innowacjami (Bakalarczyk, 2006, s. 5). Jednym z fundamentalnych aspektów, oddziałujących na konkurencyjność współczesnego sektora bankowego, jest spełnienie oczekiwań klientów, szczególnie w kontekście efektywnego wykorzystywania nowoczesnych narzędzi bankowości elektronicznej².

Rozwój bankowości internetowej przynosi niezwykle wiele ważnych korzyści zarówno dla przedsiębiorstw, jak i samych konsumentów. Do determinant zwielfokratniających powszechność tego zjawiska należy zaliczyć szczególnie: skrócenie czasu obsługi, możliwość bieżącej kontroli, większą wygodę korzystania i niskie koszty realizowanych operacji. Instytucje bankowe odnoszą również korzyści w postaci: możliwości gromadzenia danych o klientach, rozbudowy szerokiego i tańszego kanału wymiany informacji z konsumentami, a także redukcji czasu obsługi przekładającej się na wydajność (Janczyk-Strzała, 2011, s. 396).

Dla większości polskich internautów komfort i szybkość to korzystanie z coraz bardziej różnorodnej oferty, w tym nowoczesnych rozwiązań umożliwiających przeprowadzanie transakcji elektronicznych. Rozwojowi płatności cyfrowych w Polsce służy otoczenie legislacyjne, a także wzrastający zakres dostępności infrastruktury płatniczej oraz umacniający się poziom innowacyjności polskiej gospodarki (www.finance.egospodarka.pl, dostęp: 23.07.2018).

Lektura raportu *Płatności cyfrowe 2017* potwierdza, że Polacy stosunkowo szybko zaadaptowali w swoim życiu codziennym płatności elektroniczne i korzystają z nich z coraz większym entuzjazmem. Najpopularniejszym produktem transakcyjnym jest internetowe konto bankowe, następnie karta płatnicza, a na 3. miejscu w rankingu powszechności wykorzystywania znalazło się konto typu PayU bądź PayPal. Tuż za podium ulokowały się aplikacje mobilne typu BLIK, IKO, PeoPay.

Reasumując, dzisiejsi konsumenci podkreślają, że interesują ich głównie rozwiązania praktyczne. Nie inaczej jest w obszarze płatności elektronicznych. Stawiają oni przede wszystkim na szybkość i wygodę.

²„Kanał elektroniczny w bankowości, z którego użytkownicy korzystają przy użyciu urządzeń elektronicznych, np. telefonu, komputera, bankomatu lub karty płatniczej. Najpopularniejszą formą bankowości elektronicznej jest bankowość internetowa, umożliwiająca wykonywanie czynności bankowych przez Internet” (Krzysztozek, 2017, s. 25).

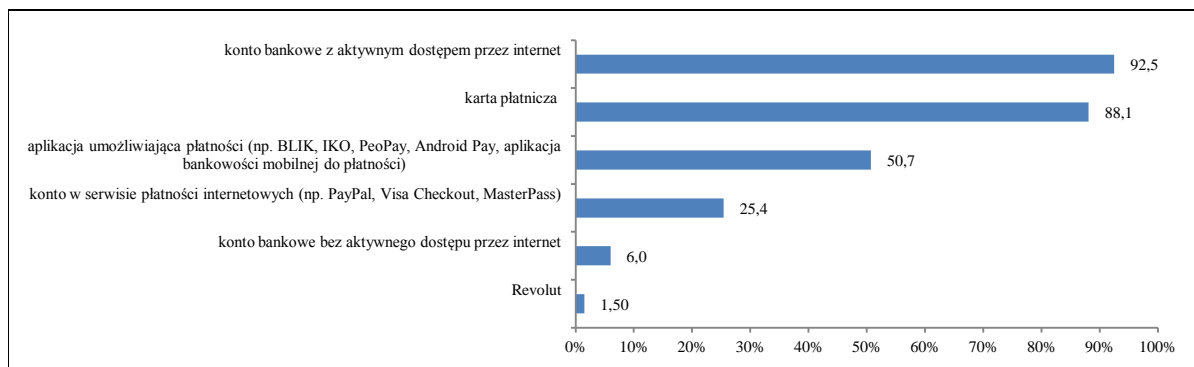
Z płatności zbliżeniowych polscy konsumenci korzystają 3 razy częściej niż inni Europejczycy, co stawia nas w pozycji niekwestionowanego lidera. W Internecie na co dzień kupuje 9% badanych Polaków – to najwyższy odsetek w Europie. Z drugiej strony dopiero przekonujemy się do zakupów w zagranicznych e-sklepach. Raport Masterindex potwierdza, że polscy konsumenci chętnie przyjmują nowe sposoby kupowania oraz płacenia, wyprzedzając pod tym względem innych Europejczyków (www.newsroom.mastercard.com, dostęp: 23.07.2018).

3. Rynek płatności elektronicznych w powiecie nowosądeckim

W celu zweryfikowania zakresu i poziomu wykorzystania e-płatności przez osoby zamieszkujące powiat nowosądecki, posłużono się metodą ankietową. W badaniu tym wzięło udział 67 osób, zamieszkujących teren powiatu nowosądeckiego. Wśród respondentów znalazły się 34 osoby zamieszkujące miasto i 33 wieś. Były to osoby w trzech przedziałach wiekowych: 18-24 lat (22 osoby), 25-34 lat (23 osoby) i 35-44 lat (22 osoby). 35 osób stanowili mężczyźni, a 32 to kobiety. 37 ankietowanych legitymowało się wykształceniem wyższym, zaś pozostałe 30 osób miało wykształcenie średnie. Badanie zostało zrealizowane na wzór badań prowadzonych przez Izbę Elektronicznej Gospodarki, czyli przy pomocy elektronicznych ankiet responsywnych, udostępnionych na stronach www oraz w wysyłce mailowej. Dane zbierane były w dniach 10-17 sierpnia 2018 roku. Ankietowanym zadano m.in. następujące pytania:

1. Proszę podać, jakie produkty finansowe i transakcyjne posiadasz?
2. Czy zdarza Ci się kupować elektronicznie, w Internecie?
3. Z jakich produktów finansowych i transakcyjnych korzystałaś/-eś przy dokonywaniu płatności za zakupy w Internecie w ciągu ostatnich 6 miesięcy?
4. Czy rozważasz dokonać płatności online za zakupy w Internecie w 2019 roku?
5. Z jakich produktów finansowych korzystałaś/ęś przy dokonywaniu płatności mobilnych w ciągu ostatnich 6 miesięcy?
6. Ile razy zapłaciłaś/ęś online za zakupy w Internecie w ciągu ostatnich 6 miesięcy?
7. Kiedy najczęściej kupujesz i płacisz online?
8. Jakie kategorie produktów kupujesz online?
9. Z jakich produktów finansowych korzystałaś/-eś przy dokonywaniu płatności w sklepie stacjonarnym w ciągu ostatnich 6 miesięcy?
10. Czy zdarza Ci się kupować w sklepie stacjonarnym?
11. W jakich okolicznościach najczęściej kupujesz i płacisz w sklepie stacjonarnym?
12. Jakie kategorie produktów kupujesz w sklepie stacjonarnym?
13. Czy zdarza Ci się płacić wirtualnymi walutami (m.in. bitcoin, litecoin, ether)?
14. Co sądzisz na temat „płatności przyszłości” (np. za pomocą: wirtualnej rzeczywistości, linii papilarnych, implantów NFC, neuropłatności)?
15. Co sądzisz na temat wycofania gotówki z obiegu w Polsce?

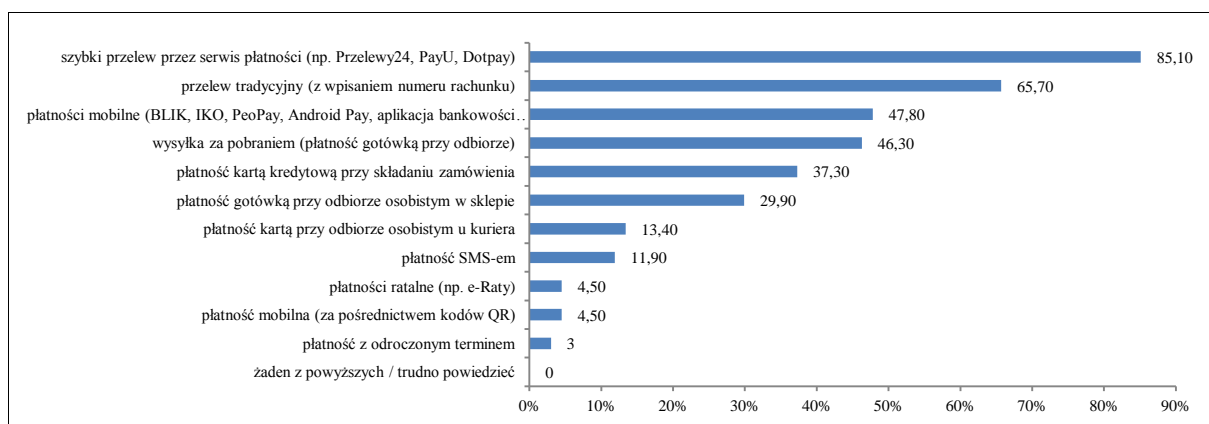
Z uzyskanych odpowiedzi można wnioskować, że najpopularniejszymi produktami finansowymi i transakcyjnymi, którymi dysponują mieszkańcy powiatu nowosądeckiego (rysunek 1) są: konto bankowe z aktywnym dostępem przez Internet (93%) oraz karta płatnicza (88% ankietowanych). Jedynie co druga osoba korzysta z aplikacji umożliwiającej płatności (np. BLIK, IKO, PeoPay, Android Pay, aplikacji bankowości mobilnej do płatności).

Rysunek 1. Produkty finansowe i transakcyjne.

Źródło: opracowanie własne.

Niemal wszyscy respondenci (97%) dokonują zakupów elektronicznych w Internecie. 72% ankietowanych realizuje zakupy mobilnie przy wykorzystaniu smartfona lub tabletu. 94% badanych dokonuje płatności w formie elektronicznej. Przy dokonywaniu płatności za zakupy w Internecie w ciągu ostatnich 6 miesięcy (rysunek 2) najczęściej wykorzystywanymi sposobami płatności były: szybki przelew przez serwis płatności, przelew tradycyjny i płatności mobilne. Ten ostatni sposób płatności wykorzystywał średnio co drugi ankietowany.

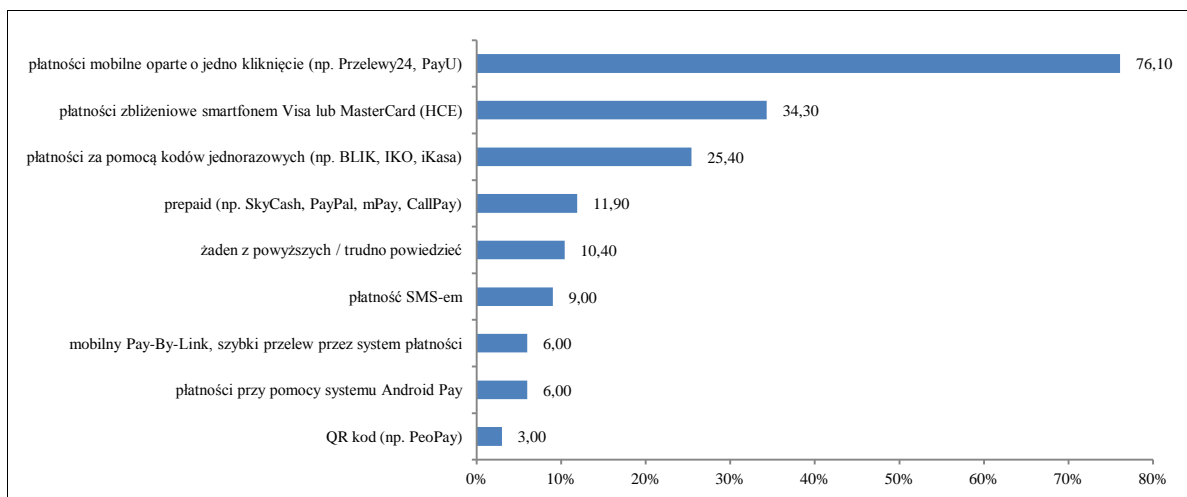

Rysunek 2. Produkty finansowe i transakcyjne przy dokonywaniu płatności za zakupy w Internecie w ciągu ostatnich 6 miesięcy.

Źródło: opracowanie własne.

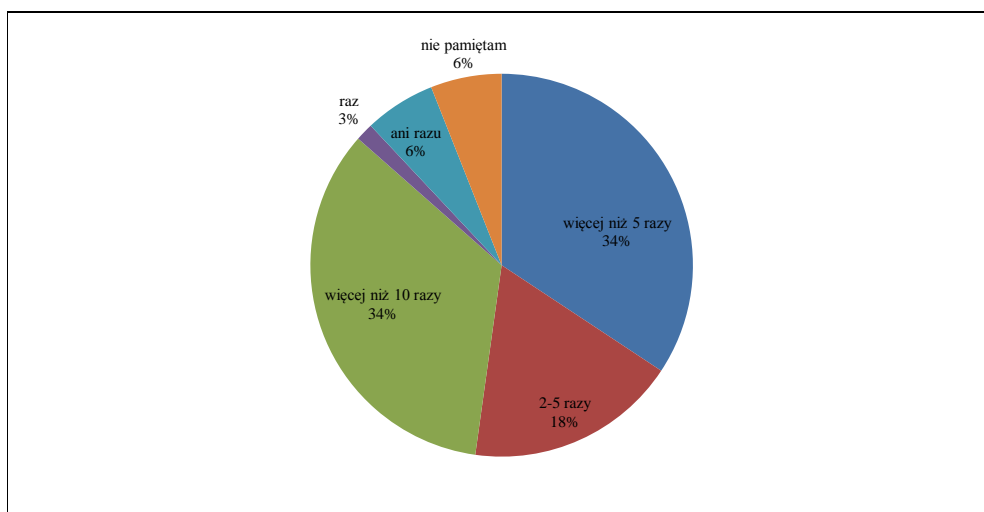
Aż 93% badanych rozważa możliwość dokonania płatności online za zakupy w Internecie w 2019 roku, a 81% przy pomocy smartfona lub tabletu. Przy dokonywaniu płatności za zakupy w Internecie w ciągu ostatnich 6 miesięcy (rysunek 3), 76% Sądectzan korzystało z płatności mobilnych opartych o jedno kliknięcie (np. Przelewy24, PayU). Korzystanie w tym czasie z płatności zbliżeniowych smartfonem Visa lub MasterCard (HCE) zadeklarowało z kolei 34% osób. Płatności za pomocą kodów jednorazowych (np. BLIK, IKO, iKasa) w przeciągu ostatniego półrocza poprzedzającego badanie³ stosowała jedynie co czwarta osoba. Najbardziej wykorzystywaną metodę płatności wśród ankietowanych stanowi QR kod (np. PeoPay).

³ Data badania: 10-17 sierpnia 2018 roku.

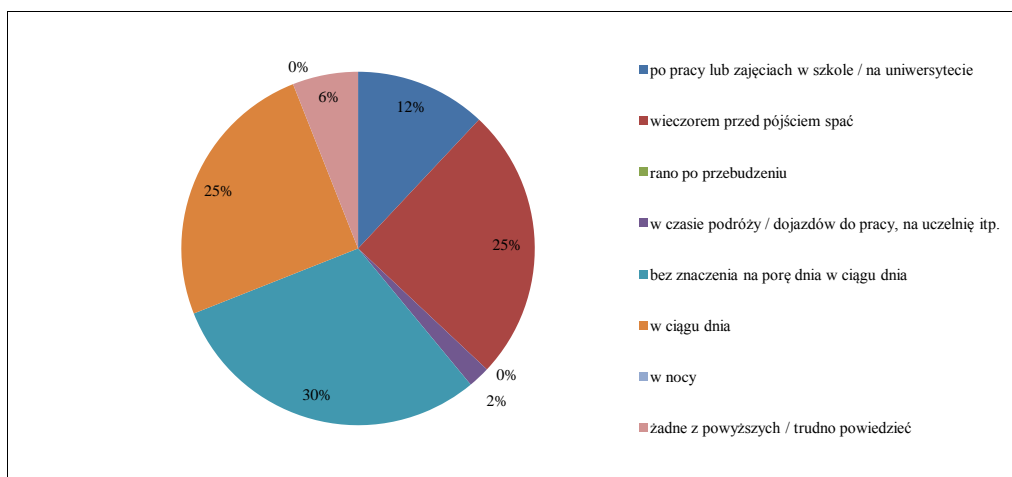
Rysunek 3. Produkty finansowe przy dokonywaniu płatności mobilnych w ciągu ostatnich 6 miesięcy.
Źródło: opracowanie własne.

Odnośnie do systematyczności płatności realizowanych online za zakupy w Internecie w ciągu ostatnich 6 miesięcy (rysunek 4), 34% osób wykorzystywało je więcej niż 5 razy. Na tym samym poziomie kształtuje się udział badanych, którzy wykorzystywali je więcej niż 10 razy. Co piąta osoba płaciła online za zakupy w Internecie 2-5 razy w ciągu ostatniego półrocza poprzedzającego badanie. Nieco więcej – 28% – osób nie płaciło gotówką za zakupy w Internecie.

Rysunek 4. Częstotliwość płatności online za zakupy w Internecie w ciągu ostatnich 6 miesięcy.
Źródło: opracowanie własne.

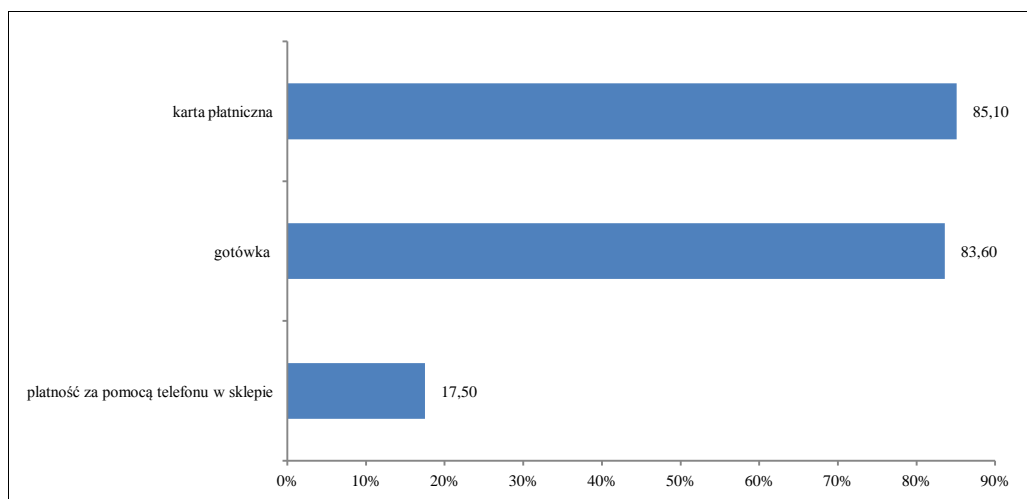
W ciągu ostatniego roku poprzedzającego badanie ok. 40% ankietowanych robiło zakupy internetowe w sklepach poza Polską. Do najczęściej wykorzystywanych form płatności w tym przypadku należy kolejno: karta płatnicza i serwis PayPal. Mieszkańcy powiatu nowosądeckiego najczęściej kupują i płacą online (rysunek 5) bez względu na porę dnia (30% ankietowanych), 25% wieczorem i kolejne 25% w ciągu dnia. Częstotliwość zakupów i płatności online w ciągu dnia jest zatem bardzo zróżnicowana. Prawie nikt nie dokonuje zakupów i płatności online w nocy, rano po przebudzenia ani w czasie podróży czy też dojazdów do pracy, na uczelnię itp.

Rysunek 5. Zakupy i płatności online – pora dnia.

Źródło: opracowanie własne.

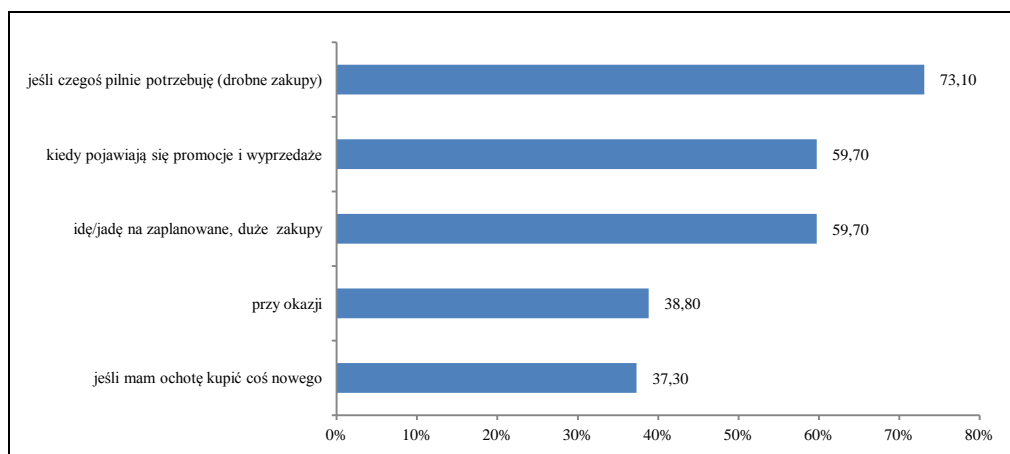
Najczęściej kupowanymi online przez mieszkańców powiatu nowosądeckiego kategoriami produktów są: odzież, w tym obuwie, akcesoria i dodatki, a także kosmetyki, artykuły higieniczne oraz bilety – np. do kina, teatru czy na koncert. Najbardziej z kolei kupowanymi online przez mieszkańców powiatu nowosądeckiego produktami są artykuły spożywcze, ubezpieczenia, polisy oraz materiały budowlane i wykończeniowe. Przy dokonywaniu płatności w sklepie stacjonarnym w ciągu ostatnich 6 miesięcy (rysunek 6) 84% ankietowanych korzystało z gotówki i nieco więcej, gdyż 85%, z karty płatniczej. Jedynie 18% osób korzystało z płatności za pomocą telefonu.

Rysunek 6. Produkty finansowe przy dokonywaniu płatności w sklepie stacjonarnym (ostatnie 6 miesięcy).

Źródło: opracowanie własne.

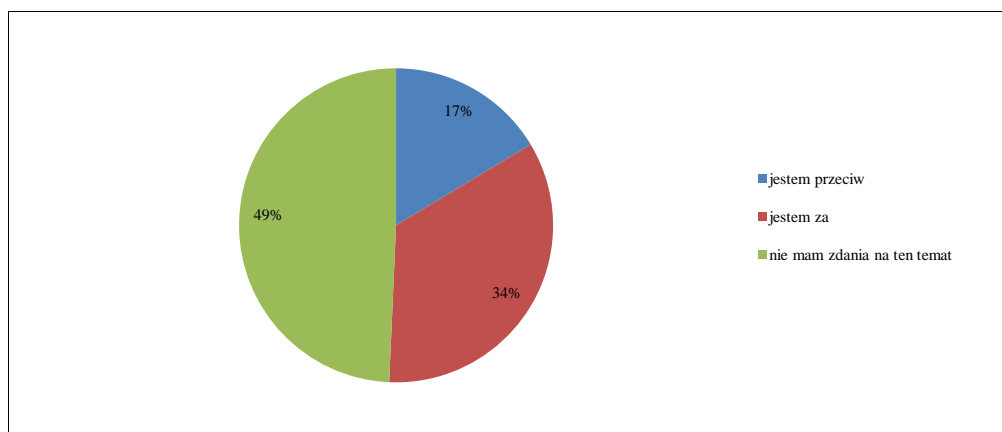
Wszyscy ankietowani kupują w sklepach stacjonarnych. Wśród nich trzy na cztery osoby (a dokładniej 73%) kupują i płacą w sklepie stacjonarnym (rysunek 7), jeśli czegoś pilnie potrzebują (drobne zakupy). Trzy osoby na pięć realizują zaplanowane, duże zakupy, a 60% ankietowanych kupuje w sklepie stacjonarnym przy okazji trwających promocji i wyprzedaży.

Rysunek 7. Produkty finansowe i transakcyjne.

Źródło: opracowanie własne.

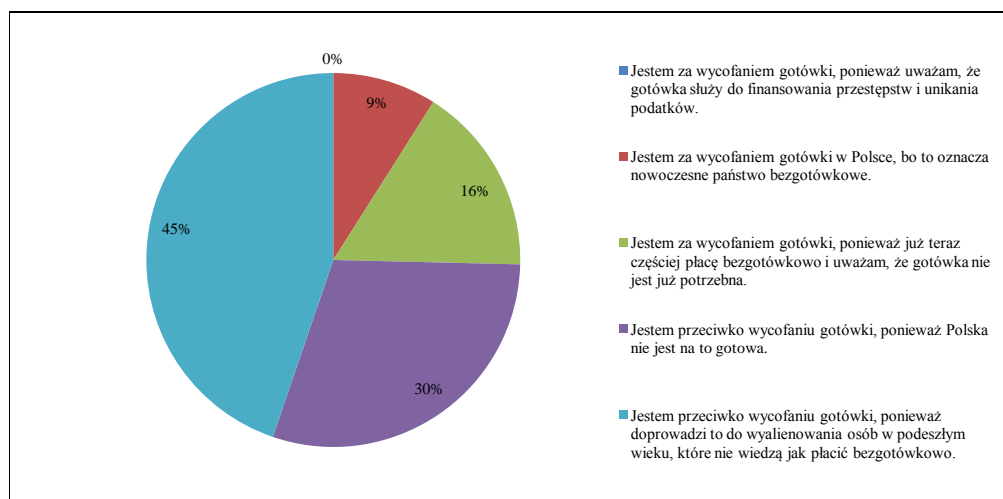
Najczęściej kupowanymi w sklepach stacjonarnych przez mieszkańców nowosądeckiego powiatu kategoriami produktów są artykuły spożywcze i produkty farmaceutyczne, a w tym leki i suplementy. Dużą „popularnością” cieszy się również odzież, w tym obuwie, akcesoria i dodatki, a także kosmetyki i artykuły higieniczne. Najrzadziej z kolei kupowanymi przez mieszkańców powiatu nowosądeckiego produktami w sklepach stacjonarnych są ubezpieczenia, nieruchomości i artykuły dla kolekcjonerów. Niestety, 100% ankietowanych nie dokonywało płatności za pomocą wirtualnych walut (m.in. bitcoin, litecoin, ether). Aż 49% ankietowanych (rysunek 8) nie ma zdania na temat „płatności przyszłości” (np. za pomocą wirtualnej rzeczywistości, linii papilarnych, implantów NFC czy neuropłatności). Tylko 34% mieszkańców powiatu nowosądeckiego jest za tego typu płatnościami, lecz co szósta osoba jest przeciwko nim.

Rysunek 8. Stanowisko ankietowanych wobec „płatności przyszłości”.

Źródło: opracowanie własne.

Prawie co druga osoba (45% badanych osób) jest przeciwko wycofaniu gotówki (rysunek 9), ponieważ, ich zdaniem, doprowadzi to do wyalienowania osób w podeszłym wieku, które nie posiadają wiedzy w kwestii tego, jak płacić bezgotówkowo. Średnio co trzecia osoba jest przeciwko wycofaniu gotówki, ponieważ Polska nie jest na to gotowa. Prawie dwa razy mniej ankietowanych (16% respondentów) optuje za wycofaniem gotówki, gdyż już teraz częściej płaci bezgotówkowo, uważając tym samym, że gotówka nie jest potrzebna. Co dziesiąta osoba sądzi, że gotówka powinna być wycofana w Polsce, gdyż oznacza to nowoczesne państwo bezgotówkowe.

Rysunek 9. Stanowisko ankietowanych wobec płatności bezgotówkowych.

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Spoglądając na wyniki badania ankietowanego zaprezentowanego w artykule w kontekście raportu *Płatności Cyfrowe 2017*, zauważyć należy, że na wybór pomiędzy płatnościami bezgotówkowymi a gotówką mają w głównej mierze wpływ aspekty demograficzne, takie jak płeć, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie konsumenta czy też wysokość jego dochodów. Prawdopodobieństwo, że płatność zostanie zrealizowana przy wykorzystaniu instrumentów bezgotówkowych jest większe w przypadku klientów młodszych, bardziej zamożnych oraz wykształconych. Interesującym jest fakt, że mężczyźni rzadziej niż kobiety dokonują płatności przez Internet. Poza tym zaobserwowano, że wśród mieszkańców powiatu nowosądeckiego istnieją pewne tendencje w obrębie analizowanej tematyki – płatności online oraz zakupy online poza Polską dokonują nieco częściej osoby zamieszkujące tereny miejskie niż wiejskie. Zakupy online poza Polską częściej realizują osoby bardziej zamożne. Ponadto osoby młode (szczególnie mężczyźni) są nieco bardziej otwarte na „płatności przyszłości” (np. na te dokonywane za pomocą wirtualnej rzeczywistości, linii papilarnych, implantów NFC, neuropłatności). W wielu aspektach mieszkańcy powiatu nowosądeckiego wykazują się też bardzo często znacznie wyższym poziomem wykorzystania płatności elektronicznych niż respondenci badania przeprowadzonego przez Polską Izbę Gospodarczą (również rozpatrując to zjawisko przez pryzmat grup wiekowych i miejsca zamieszkania). Jedynym obszarem, w jakim mieszkańcy powiatu nowosądeckiego powinni „nadrobić” w stosunku do skali krajowej jest wykorzystanie kryptowalut. Zapewne związane jest to z faktem, że prezentowane badanie ankietowe było przeprowadzane 9 miesięcy później, co w tym obszarze jest dość odległym okresem czasu. Oczywiście należy pamiętać, że tego typu porównania stanowią jedynie próbę ulokowania rozwoju lokalnych społeczności na tle globalnej populacji (szczególnie ze względu na założenia metodologiczne, takie jak np. liczebność próby badawczej). Niemniej jednak warto podejmować tego typu badania, m.in. w celu eliminacji ewentualnych deficytów rozwojowych. Warto nadmienić w tym miejscu, że każdy region może podlegać innym trajektoriom rozwojowym. Przykładowo, w ostatnich latach powstało w Nowym Sączu wiele placówek bankowych i galerii handlowych, co przełożyło się zapewne na wzrost świadomości konsumenckiej mieszkańców powiatu nowosądeckiego, możliwość ich uczestniczenia w programach lojalnościowych i śledzenia aktualnych trendów w różnych obszarach, w tym podążania za nowoczesnymi rozwiązaniami handlu elektronicznego.

Bibliografia

- Bakalarczyk, S. (2006). *Innowacje bankowe*. Łódź: Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej.
- Chinowski B. (2013). *Elektroniczne metody płatności. Istota, rozwój, prognoza*. Warszawa: Komisja Nadzoru Finansowego.
- Doligalski, T. (red.). (2014). *Modele biznesu w Internecie. Teoria i studia przypadków polskich firm*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Gorynia, M., Łązniewska, E. (2010). *Kompendium wiedzy o konkurencyjności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Izba Gospodarki Elektronicznej. (2016). *Płatności cyfrowe 2016*. Warszawa.
- Izba Gospodarki Elektronicznej. (2017). *Płatności cyfrowe 2017*. Warszawa.
- Janczyk-Strzała, E. (2011). Rozwój i przyszłość bankowości elektronicznej w Polsce. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*, 25(201), 393-400.
- Krzysztożek, M. (2017). *Bankowość elektroniczna w teorii i praktyce*. Warszawa: Komisja Nadzoru Finansowego.
- Mastercard (2017), Masterindex (2017). Pan-European e-commerce and new payment trends. New York.
- Neneman, J. (red.). (2014). *Pieniądz gotówkowy i bezgotówkowy a rozwój polskiej gospodarki*. Warszawa: Warsaw Enterprise Institute.
- Polasik M., Maciejewski, K. (2009). *Innowacyjne usługi płatnicze w Polsce i na świecie*. Warszawa: Narodowy Bank Polski.
- Stankiewicz, M.J. (2000). Istota i sposoby oceny konkurencyjności przedsiębiorstwa. *Gospodarka Narodowa*, 7-8, 95-111.
- Szpringer, W. (2012). *Innowacyjne modele e-biznesu. Aspekty instytucjonalne*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Wielki, J. (2012). *Modele wpływu przestrzeni elektronicznej na organizacje gospodarcze*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

www.finance.egospodarka.pl.

www.newsroom.mastercard.com.

www.visa.com/moodysanalytics.